

[Hromádkovo pojetí pravdy versus pojetí adekvační]

Ladislav Hejdánek

This is a part of the original document:

[\[Příležitostné poznámky, 1958\]](#)

jedná se o část původního dokumentu:

[\[Příležitostné poznámky, 1958\]](#)

- ◆ myšlenkový deník – záznam, česky, vznik: 5. 12. 1958
- ◆ philosophical diary – record, Czech, origin: 5. 12. 1958

Hromádka usiluje ve svém pojetí o postavení hráze proti znaturalizování pravdy: pravda není součástí přírody a světa. (27)¹ Tím však nechce pravdě vyhradit nějakou snad sféru ducha, který by stál proti přírodě a světu. Veškeré lidské myšlení, konání i chtění patří k přírodě a světu. Staví-li Hromádka živou pravdu nad svět a nad přírodu, staví ji tím *eo ipso* i nad člověka, nad veškeré lidské myšlení, konání i chtění (9). Proto Hromádka není filosofickým idealistou. Jestliže se pokouší hledět ve směru za hranice všeho lidství a světového dění (11), pak ne proto, aby tam hledal nějakou ideu nebo duchovní podstatu (12). Učení, že Bůh je Duch (resp. duch), je v této souvislosti dost matoucí. Rozhodně tomu není tak, že lidský duch by byl Bohu nějak blíže než lidské tělo. Myšlenková a duchovní sféra člověka nemá na sobě žádnou božskou kvalitu, její afinita k věcem božským není ani o chlup větší než afinita sféry neduchovní ani než afinita samotných přírodních skutečností. Odtud důraz na jednání: poznání není klidným pozorováním zákonitostí a souvislosti přírodní, celistvosti a harmonie světové, dějinných procesů, duchových hlubin lidských (10). Konfrontace se svrchovanou pravdou staví člověka do napětí (10); nejde jen o správné poznání věcí pozemských anebo o správné myšlení, nýbrž o závazek vůči pravdě celým životem, rozumem, myšlením i praxí (12). Okolnost, že pravda je prohlášena za tvůrce světa, znamená především pokus, jak vyjádřit, že je mimo svět a nad světem, a nikoliv jeho součástí (byť sebevýznamnější). (13). Pravda je nad námi, nad světem, nad přírodou i lidským duchem (17), nad světem i lidským duchem (19). Teze, že pravda je tvůrcem světa, znamená současně hráz proti představě, jako by byla nějakou silou, která věci postrkuje: taková síla by nemohla nebýt součástí světa. Že je pravda nad lidským rozumem, to souvisí s problematikou kritérií pravdy. Nemůže totiž existovat žádné skutečné, poslední kritérium pravdy, nad nímž by nebyla rozklenuta sama pravda jako poslední norma. Kritérium má proto vždy jen pomocný charakter; platí jen jaksi „na úvěr“. Musí především samo obstát před tribunálem živé pravdy, má-li mít nějakou platnost.

Nejrozšířenější pojetí pravdy (také nejstarší) je pojetí adekvační. To však je dnešnímu myšlení vnitřně cizí, je s ním v hlubokém rozporu. Příčina je srozumitelná jen historicky. Původně byly věci chápány jako prostřední článek mezi rozumem božským a lidským. Lidské pravdivé poznání bylo ve shodě s věcmi, ale tato shoda nebyla původně určována ze strany věcí, tj. lidské poznání nebylo v posledu připodobněním věcem, nýbrž přes tuto souvislost a jejím prostřednictvím se připodobňovalo božskému vědění, které bylo posledním rozhodčím, o jakou podobnost, shodu má jít. Jestliže moderní myšlení odhodilo stranou božský intelekt a jestliže si ponechalo část onoho trojvztahu, totiž odseknutý vztah mezi věcí a lidským intelektem, je samozřejmé a dobře pochopitelné, že organické začlenění takového pojetí pravdy do celku moderního myšlení zůstalo a zůstává i nadále nerozřešeným problémem. Proto se nejnověji usiluje o rozmanitá jiná pojetí, která však nejsou méně rozporná, anebo se celý problém odhazuje. Pragmatické řešení je příkladem, jak je problém odhozen. Naproti tomu tzv. korelační pojetí, které hledá princip pravdivosti poznání v zachování analogie struktury souvislostí věcí v

¹ Tj. z diskusního setkání u Josefa Lukla Hromádky. – Pozn. red.

struktury myšlení, nepřekonává onen rozpor, který je vlastní všem odrůdám a odstínům adekvátního pojetí.

Hromádka předkládá pojetí, které se hluboce liší od onoho tradičního a které současně není odhozením problému, nýbrž vážným pokusem o jeho řešení. Toto pojetí je významným příspěvkem především na počátku problematiky; potom se zdá, že je značná část cesty jaksi přeskočena a že se dostáváme k problematice vědeckého myšlení a poznávání nějak zkráceně, zkratem, skokem. Naším cílem bude proto naznačení toho, jakými filosofickými cestami by bylo možno postupovat, aby bylo možno celou cestu projít, a nikoli přeskočit.

— — — —

ad: Georg Klaus (Berlin): „Über Fragen der Logik: Die Auffassungen Linkes über die aristotelische Wahrheitsdefinition“ in: *Deutsche Zschr. f. Philosophie* 3, seš. 1, str. 82–89.²

Výpověď A (T) je přesně tehdy pravdivá, když tvrdí jsoucnost skutečnosti T (= behauptet das Bestehen der Tatsache T) a když skutečnost T skutečně existuje.

To je ovšem kruhová definice; neznamená vlastně nic jiného než tezi, že výpověď V je pravdivá, jestliže je pravdivá. Vždyť má-li věta: „skutečnost T opravdu existuje“ znamenat víc než pouhou výpověď, o jejíž pravdivost jde, čili má-li mířit na nějakou skutečnost mimo rámec samotné výpovědi, pak tu jde o to, zda a jak dalece tato výpověď onu skutečnost postihuje. Nejde – při otázce pravdivosti – přirozeně o pouhé pojmenování; budeme-li, či nebudeme-li něco nazývat třeba „skutečností T“, záleží ovšem na našem uvážení. Avšak již veškeré pojmové konotace termínu „skutečnost“ přesahují libovůli našeho uvážení. Tím spíše ovšem každá výpověď, která užití našeho termínu komentuje, dále determinuje, která se k němu prostě řadí a vztahuje.

Může vůbec skutečnost potvrzovat pravdivost nějaké výpovědi? Na první pohled je to snad zbytečná otázka. Ale přihlédněme k nesnadnosti přesné odpovědi. Skutečnost S sama nic nevypovídá; a jak tvrdí sám G. Klaus, není ani pravdivá, ani mylná. Čím podpoří pravdivost výpovědi, jestliže je sama mimo rámec jakékoli pravdivosti vůbec? Má-li se pravdivá výpověď vyznačovat tím, že tvrdí to, co jest, jest otevřena otázka, jak to, co jest, může být tvrzeno. Výpověď je jistě něco víc než pouhý název; zatímco název pouze označuje, výpověď vypovídá.

... —

(8. 6. 1955)

581205

² Následující záznamy (od 23. do 30. 7. 1958) představují celek poznámek pořízený nejprve v rukopise a posléze přepsaný autorem do strojopisné podoby. Odchytky mezi obojím zněním jsou vyznačeny v poznámkách pod čarou.
— Pozn. red.